

SPV XI + XII

Kontakt: zporytych@zahradnickaskola.cz

Plán individuálního studia, pokyny k samostudiu a úkoly během výuky od 24. 1. Do 4. 2. 2021.

3. U

Vzhledem k tomu, že pokračuje distanční výuka, budeme pokračovat v tématu **Demokracie**. Tentokrát se budeme věnovat pojmu **STÁT**. Přečtěte si prosím následující stručný přehled základních pojmů. Výsledkem by mělo být povědomí o tom, co označujeme za stát, jaké jsou znaky státu, které funkce stát plní, které základní teorie vzniku států existují.

Stát, znaky a druhy státu, teorie vzniku státu a státní moci

Stát = forma organizace lidské společnosti, kde se zdržují obyvatelé určitého státu v právní celek

- Má dané a neměnné hranice
- Území státu – pevniny, vodstvo, pobřeží, vzdušný prostor nad územím -> nedotknutelné a svrchované
- Obyvatele spojuje historie, určité hodnoty, náboženství, tradice
- státní moc je nezávislá a není odvozená z jiné moci = suverenita státu
- stát si vnitřní i vnější záležitosti řeší sám, omezen pouze mezinárodním právem
- pojmenování z řeckého *polis*, v Římě *civitas*, pak *imperium*, slovo stát se používá až od 15. stol. v Itálii (stato = řád), začal ho používat Nikolo Machiavelli
- první státy vznikají 4000 př. n. l. – Sumerská říše, Egypt nebo polis v Řecku – nebylo to ale pojetí moderního státu
- kritéria státu jsou definovaná v Konvenci o právech a povinnostech státu z Montevidea 1933

Znaky státu

1) **území** – suchozemský prostor, plocha vnitřních i pobřežních vod, prostor pod nimi a vzdušný prostor

2) **obyvatelstvo** – všechny osoby, které obývají území a spadají pod státní moc

3) **státní moc** (= aparát, vláda), několik složek –

1. a) orgány státní moci (parlament, vláda, soudy)
1. b) administrativní a správní aparát, armáda, policie
1. c) státní moc

4) **státní suverenita** = svrchovanost

5) **právní subjektivita** = způsobilost vystupovat v právních vztazích vlastním jménem a nést majetkovou odpovědnost z těchto vztahů vznikající

Praktickou podmínkou (a v minulosti hlavní) pro existenci státu je samozřejmě jeho uznání ostatními státy.

Funkce státu

1) **Vnitřní** – zabezpečení státu jako takového

- Právní – ochrana práv a svobod občanů
- Bezpečnostní – bezpečnost občanů, ochrana jejich majetků
- Ekonomická – stabilita ekonomiky
- Sociální – zajištění občanů v případě nemoci, stáří, v případě ztráty práce
- Kulturní a vzdělávací – rozvoj vědy, školství a kultury

2) **Vnější**

- zajištění vztahů k ostatním státům
- obranná - ochrana území před možným napadením
- zapojení státu do boje za světový mír

Teorie vzniku státu

1) **primární (teoretické):**

1. náboženská teorie – vychází z božského původu státu nebo panovníka, existuje z boží vůle
2. patriarchální teorie – stát vznikl z rozšiřování rodiny, hlava rodiny otec = hlava státu panovník, stát má svá pravidla (myšlenky Aristotela)
3. mocenská teorie – stát je vláda silnějšího nad slabšími (vůdce se uchopí vlády), podmaňovací teorie
4. *teorie násilí* – vznik státu uplatněním síly
5. teorie smluvní (konsensuální – shoda) – nejčastější, vznik státu tak, že se mezi sebou lidé dohodli, uzavřeli společenskou smlouvu (lidé se vzdají části své svobody, ale mají určité jistoty)

2) **sekundární (praktické)**

- častěji válkami a revolucemi než klidným vývojovým procesem (rozdělení ČSR mírově)
- malé samostatné státy se spojují ve větší celek (např. sjednocení Itálie v 19. století)
- velké státy se rozpadají a na jejich území vznikají menší nástupnické státy (např. rozpad Rakousko-Uherska po první světové válce)
- oddělení a osamostatnění části území státu

Obyvatelstvo = občané daného státu

- mají doklad o totožnosti (OP, cestovní pas, rodný list)
- občané ČR – jsou vázáni právním řádem ČR

Demokracie a její principy

Označení politického zřízení městských států, které se nazývaly původně polis. První forma demokracie (vláda lidu) se zrodila v řeckých městských státech v 6. - 4. století, kde se svobodní občané (muži) podíleli na rozhodování hlasováním.

Demokracie je forma politického zřízení, která umožňuje všem plnoprávním občanům účast na správě a řízení státu. Je založena na principu podřízení menšiny většině a uznání svobody a rovnosti občanů.

Zásadní principy demokracie:

1. suverenity lidu – lid zdrojem státní moci
 2. parlamentarismu – zákonodárná
 3. cílem státní moci je sloužit všem občanům
 4. dělby moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní
 5. vztah občana a státu je vymezen právním řádem
 6. právně zakotvená zákl. lidská práva a svobody
 7. pluralita politických subjektů
- polit. rozhodnutí vycházející z vůle většiny, dbají na ochranu menšin
8. právo na soukromé vlastnictví a podnikání
 9. ochrana a zabezpečení starých, nemocných a nezaměstnaných občanů
 10. svoboda tisku a projevu

Základní formy demokracie jsou přímá a nepřímá.

Přímá demokracie

Je založena na přímé účasti občanů na rozhodování o věcech veřejných. Vzhledem k početnosti současných států je původní pojetí (antické Řecko) neuskutečnitelné, současnou formou přímé demokracie je referendum nebo plebiscit.

Nepřímá (zastupitelská) demokracie

V nepřímé demokracii se občan účastní politického rozhodování zprostředkovaně, delegováním svého podílu na moci na své zvolené zástupce, kteří naplňují jeho vůli v orgánech státu, regionu či obce.

Nejčastěji využívanou formou nepřímé demokracie jsou volby. Nepřímá demokracie zachovává podstatné znaky vlády lidu:

rovnost – všichni jsou si rovni, každý může být vybrán do veřejné funkce a ve volbách má rovnoprávný hlas

pluralita – občan má možnost volby mezi různými polit. subjekty

dočasnost – moc je zvoleným zástupcům svěřena jen dočasně, omezena volbami

kontrola – moc je pod kontrolou opozice v parlamentu

většinový princip – platí to, co rozhodne většina

Zastupitelská demokracie je **liberální**, tzn. garantuje každému občanovi bez rozdílu dodržování nezadatelných lidských, občanských a politických práv a svobod.

Dělba státní moci

Moc znamená možnost působit, ovlivňovat společnost, aby jednala tak, jak by nejednala dobrovolně.

K dosažení moci lze použít:

právo

násilí – podřízení člověka cizí vůli na základě pohrůžky zlem

autoritu – lidé poslouchají proto, že uznávají zdroj příkazů

Státní moc představuje sílu, která pomocí práva zabezpečuje zformování, upevnění a ochranu ekonomických, sociálních, politických, kulturních a ostatních společenských vztahů vyhovujících vládnoucí reprezentaci.

Státní moc je chápána a hodnocena v pojmech:

legalita (zákonnost, právo) – je dodržování státem daného právního řádu a ústavy

legitimita – lze chápat jako vyšší nepsané oprávnění pro činy státní moci a zároveň dobrovolné přijetí občany

Složky státní moci

Princip oddělení moci – záruka, že státní moc nebude zneužita proti občanům. Moc nemůže být v rukou jednoho státního orgánu, byl by obtížně kontrolovatelný a ohrožoval veřejný život a svobody občanů. **Státní moc se dělí na tři složky**, které zastupují státní orgány:

1. moc zákonodárná (legislativa) – má ve své pravomoci vydávání zákonů, tvoří ji zastupitelský sbor (parlament)

2. moc výkonná (exekutiva) – vykonává běžnou vládní agendu v rámci platných zákonů, představuje ji vláda a hlava státu

3. moc soudní (jurisdikce) – kontroluje dodržování zákonů, je vykonávána soustavou soudů

Princip brzd a rovnvah – pravomoci jednotlivých složek moci a zastupujících orgánů jsou od sebe odděleny tak, aby se navzájem vyvažovaly a omezovaly (rozhodnutí každého ze tří ústavních orgánů mohou být ostatními orgány korigována i zrušena. Výsledkem principu brzd a rovnvah je např. právo hlavy státu vrátit parlamentu přijatý návrh zákona k novému projednání (tzv. suspenzivní veto) nebo právo udělit milost.

Legislativa

Exekuce

jurisdikce

Legislativa

vydává zákony

Exekutiva

parlamentní kontrola, právo přehlasovat prezidentovo veto

vykonává zákony

právo zrušit nařízení vlády

Jurisdikce

právo udělit milost, amnestii

interpretuje zákony

Dělbá moci v demokratických státech **má 2 základní varianty:**

prezidentská – prezident a parlament voleni v oddělených volbách občany a nemají právo se navzájem odvolat

parlamentní – vláda vzniká podle výsledků parlamentních voleb a musí získat důvěru parlamentu (může přimět k demisi, hlava státu mívá slabší pravomoci)

Parlament (z fr. parler = mluvit, hovořit) se skládá ze dvou komor: **poslanecké sněmovny a senátu.**

Dvoukomorový parlament se dvěma volenými sbory zástupců má působit k zajištění kontroly a vyšší kvality přijímaných zákonů. Jednokomorový není častý (Slovensko, Dánsko).